

CONSTITUIREA NUMELOR DE FAMILIE DE LA PRENUME MASCULINE

Viorica RĂILEANU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
Chişinău (Republica Moldova)

Abstract

The denominative formula *first name + last name* was made official only at the end of the 19th century. Previously, for the identification and individualization of people, the denomination with *unique name* was used, based on a baptismal name. When the unique name failed to fulfill its identifying role, a complementary name was added, used occasionally at first. The reconfiguration of the anthroponymic formula developed a typology of nicknames: various qualifiers (nicknames) that indicated personal descent, local descent, ethnicity, occupation, etc. Many surnames with personal descendants originate from male first names that are presented today as primary or derived family names.

Key-words: *unique name, complementary name, family name, denominative pattern, anthroponymic system*

Résumé

La formule dénomminative *prénom+ nom de famille* ne s'est officialisée qu'à la fin du XXème siècle. Auparavant, pour l'identification et l'individualisation des personnes on utilisait la dénomination à *nom unique*, ayant pour base un nom de baptême. Lorsque le nom unique n'a plus réussi à remplir son rôle d'identification, on a ajouté un nom complémentaire, initialement utilisé occasionnellement. La reconfiguration de la formule anthroponymique a développé une typologie des surnoms : divers qualificatifs (sobriquets) qui indiquaient la descendance personnelle, la descendance locale, l'ethnie, l'occupation, etc. De nombreux surnoms à descendance personnelle ont pour origine des prénoms masculins qui se présentent aujourd'hui comme des noms de famille *primaires* ou *dérivés*.

Mots-clés: *nom unique, nom complémentaire, nom de famille, modèle dénomminatif, système anthroponymique*

Structura pe care o are astăzi antroponimia românească se datorează unor îndelungate procese de dezvoltare, procese de sedimentări succesive care au fost determinate de mai mulți factori lingvistici și extralingvistici.

Pe perioade întinse de timp nu există legi scrise privitor la numele de persoană. A existat însă „obiceiul pământului”, „legea țării”, norme populare de factură juridică¹, puse în evidență în studiile de antroponimie și, datorită cărora, avem o mai bună înțelegere a particularităților sistemului de denotație a persoanelor. Aflăm, astfel, că pentru persoane s-a folosit, pentru început, denotația cu *nume unic*, alcătuit dintr-un nume de botez (religios sau laic), prenumele de astăzi. „Vechimea acestora în limbă poate fi urmărită de-a lungul etapelor de dezvoltare a limbii române, de la începuturile ei până în prezent.”²

Când numele unic nu mai reușea să-și îndeplinească rolul de identificare și individualizare, apare denotația dublă/ mixtă, având în structură un nume de botez (cu funcție de prenume) și un nume complementar (cu funcție de nume de familie), care se folosea, la început, ocazional. Când „se cerea o precizie ceva mai mare, se adăuga numele tatălui sau al soțului, câteodată al mamei sau al soției, în genitiv: Ion *al lui Gheorghe*, Niculaie *al Saftiei*, Maria *lui Vasile*.”³ Odată cu schimbarea configurației formulei antroponimice, se dezvoltă o tipologie a denotației cu supranume, comună pentru cele trei provincii istorice românești. După marca cutumiară, putem distinge supranume *patronimice*, *matronimice*, diverse calificative care indică etnia, originea locală, ocupația etc. sau porecle „În Țara Românească, apariția numelor duble este cunoscută din 1387: Dimitrie *Dăbăcescul* din Dăbăcești, iar în Moldova - din 1393: Dragomir *Albu*.”⁴

Fixarea numelui dublu s-a generalizat în secolul al XIX-lea, când, în baza unor legi scrise, se impune obligativitatea „numelui patronimic” (de familie) care „constituie un drept imprescriptibil și inalienabil”, configurându-se, astfel, și conceptul de *nume de familie*. Or, la o lectură atentă a *Codului Civil român* din 1864, găsim elemente juridice referitoare la numele de persoană: „Actul de naștere va arăta cu deslușire ziua, ora, locul nașterii, sexul copilului, prenumele ce i se va da la botez, precum și *numele de familie*, profesiunea sau meseria și domiciliul tatălui, mamei și a martorilor.”⁵ *Legea asupra numelui* (din martie 1895) prevedea ca „Locuitorii români săteni, cari nu au nume patronic (...), își vor putea forma unul cu numele de botez al tatălui lor, adăugându-i una din terminațiunile care sunt în datina țării, și aceasta prin simpla declarație înregistrată la primăria locului de origine...”⁶

¹ Romulus Vulcănescu, *Etimologia juridică*, București, Editura Academiei Române, 1970:48.

² Teodor Oancă, *Microsisteme antroponimice românești*, Craiova, Editura Grafix, 2016:7.

³ Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965: 89.

⁴ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Enciclopedia limbii române*, coordonator Marius Sala, autori Mioara Avram, Jana Balaciu-Matei, I. Fischer, Ion Gheție et. al., București, Editura Univers Enciclopedic, 2001: 49-50.

⁵ *Codul Civil din 1864* [online]. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/g42tgny/codul-civil-din-1864> [citat: 25.05.2021].

⁶ *Reforma á la Al. I. Cuza - Enciclopedia Numelor Românești*. [online] Disponibil: <http://jurnalul.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/reforma-195-la-al-icuz-12789.html> [citat: 25.05.2021].

De cele mai multe ori, afirmă Mircea Ciubotaru, „stabilirea unui al doilea nume este rezultatul unei improvizații a celor care întocmeau listele de locuitori și nu al unei opțiuni personale (decât, poate, în rare cazuri). În Moldova, prin copierea succesivă a listelor, numele era acceptat de individ și de comunitate, impus și apoi oficializat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în etapa eliberării actelor individuale de identitate. Introducerea învățământului primar general și a serviciului militar obligatoriu a accelerat finalizarea acestui proces prin atribuirea unui nume de familie copiilor și tinerilor care nu aveau decât nume individual.”⁷

Numele atribuite erau înregistrate în diverse recensăminte și liste de către funcționari, până atunci acest rol le revenea slujitorilor bisericilor⁸. Folosirea formulei denominative duble în tradiția scrisă creează premise pentru apariția numelui de familie, proces care durează până în secolul al XX-lea. „Chiar dacă oficializarea numelui de familie se face mai târziu, caracterul ereditar al supranumelui, impunerea supranumelui în denotația tuturor membrilor familiei respective, prezența supranumelui pe lângă prenume în poziția a doua a formulei denominative mixte/ duble sunt indicii că numele de familie începe să funcționeze.”⁹

Numele de familie sunt rezultatul evoluției societății din ultimele două secole și, în opinia lingvistului Iorgu Iordan, „nu prezintă dificultăți în ce privește găsirea originii lor. Extrem de numeroase sunt prenume, adică nume de botez sau nume mici, cum li se mai spune, existente în literatura religioasă, devenite nume de familie fără nicio modificare sau primind un sufix.”¹⁰

În antroponimia basarabeană atestăm un număr considerabil de prenume masculine devenite nume de familie: *Adam, Dumitru, Demostene, Filip, Gheorghe, Ilie, Ion, Iosif, Iacob, Ignat, Isaia, Iochim, Năstăsache, Nestor, Panait, Severin, Simion, Serafim, Tudor, Toma* etc., lucru explicabil prin rolul pe care îl avea bărbatul în familie, or, „în regulă generală, atât numele comun neamului, cât și individul față de care se arată o apartenență, este ales pe linia descendenței bărbătești.”¹¹

Denominarea complementară cu un prenume masculin a unei persoane marca cutumiar diferite situații juridice relative: stabilirea raportului de filiație, exprimarea apartenenței la un neam, redarea legăturii de rudenie al descendenților „cu forme derivate prin sufixe specializate sau cu forme flexionate”¹².

⁷ Mircea Ciubotaru, *Teme de antroponimie istorică*, în *Comuna Vulturești, vol. I. Studiu de istorie socială. Onomastică*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2003:159.

⁸ Cf. Graur 1965: 47.

⁹ Domnița Tomescu, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001:77-78.

¹⁰ Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983:6.

¹¹ Șt. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, Imprimeria Națională, 1936: 74.

¹² Cf. Tomescu 2001: 75.

Un mijloc de formare a supranumelui de la prenume masculine, păstrat și azi în graiul popular, presupunea adăugarea la numele unic al persoanei a prenumelui tatălui, soțului, fratelui, socrului, al unui strămoș mai îndepărtat, în formă de genitiv singular, redat în mai multe feluri:

prenume + articol genitival a/ al + prenume: *Gheorghie a Tomii*¹³, *Grigore a Savii*¹⁴, *Moisăiu a Stratului*¹⁵ etc.

prenume + articol genitival a/ al + articol proclitic lui + prenume: *Constantin a lui Pintilei*¹⁶, *Ilie a lui Stratulat*, *Paraschiva a lui Gavril*¹⁷, *Ioniță a lui Ermurachi*, *Vârlan al lui Alexii*¹⁸ etc.

prenume + prenume (în genitiv): *Darii Mărdarii* (= *Darii al lui Mărdarie*)¹⁹, *Niță Măcarii* (= *Niță al lui Măcarie*)²⁰ etc.

Uneori, pentru a fi evitată coincidența, se adăugau până la trei-patru-cinci nume în genitiv: *Hiru a lui Nica a Marinii*, *Neofitu Nichii Ghichii Oanii*²¹ etc.

Un alt mijloc de formare a supranumelui de la prenume masculine a fost adăugarea la numele unic al persoanei a prenumelui patern, însoțit de termenul slav *sin* (*sân*) „fiu”, prepus sau postpus. Or, numele tatălui însoțit de cuvântul „fiu”, cu funcție de nume de familie, se întâlnește la diferite popoare și în diferite perioade. Astfel, în formula latină se scria: *filius (Publius Cornelius Cnaei filius Scipio Nasica)*, în turcește *-oglu (Cristioglu)*, în germană *-sohn (Natansohn)*, în engleză *-son (Robinson)*, în daneză *-sen (Andersen)*, în slavă *-sân (Бориско Олексъевъ сынъ, Данила Ивановъ сынъ)*²². În limba română, astfel de formule denominative se atestă începând cu secolul al XVII-lea, sub influența modelului slav.

prenume + sân (sin) + prenume: *Gavril sân Sofronii*²³, *Ștefan sin Duțul*²⁴, *Toma sân Iacob*, *Andrii sân Năstasă*²⁵, *Ioniță sin Luca*²⁶, *Chiriac sân Ursul*²⁷, *Cozma sân Irimiei*²⁸ etc.

¹³ MEF=Academia de Științe a Republicii Moldovenești, Institutul de Istorie, *Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772 și 1774*, vol. VII, partea II, Chișinău, Editura Știința, 1975: 424.

¹⁴ *Ibidem*: 450.

¹⁵ *Ibidem*: 455.

¹⁶ *Ibidem*: 458.

¹⁷ *Ibidem*: 471.

¹⁸ *Ibidem*: 472.

¹⁹ *Ibidem*: 424.

²⁰ *Ibidem*: 427.

²¹ H. H. Stahl, *Sistemul onomastic drăgușan. Regula „gineririi pe curte”*, în „Arhiva pentru știința și reforma socială”, XII, 1934:83-95.

²² Cf. Albert Dauzat, *Les noms de personnes*, Paris, Librairie Delagrave, 1928; Paul Lebel, *Les noms de personnes*, Paris, Presses universitaires de France, 1959; Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965; В. К. Чичагов, *Из истории русских имен, отчеств и фамилий*. Moscova, В.П. Берков, 1959 etc.

²³ MEF, vol. VII, partea II, 1975: 402.

²⁴ *Ibidem*: 400.

²⁵ *Ibidem*: 407.

²⁶ *Ibidem*: 428.

Alteori prenumele masculin, adăugat la numele unic al persoanei, era însoțit de termenii *brat* „frate”, *zet* (*zăt*) „ginere”. Acești termeni se foloseau în cazurile în care tatăl decedase, iar mijlocul de identificare a individului era „raportarea la alt membru al familiei, acesta fiind un frate mai mar; sau, pentru cel care venea din altă localitate, prin căsătorie, persoana cunoscută la care să se facă trimitere era socrul, deci calitatea de ginere al cuiva era și ea în măsură să-l identifice.”²⁹

Cele mai reprezentative formule denominative sunt:

prenume + *brat* + prenume: *Ilie brat Trohin, Ioniță brat Vasile*³⁰, *Vasie brat Enachi*³¹, *Toader brat Lupului*³² etc.

prenume + *brat* + articol proclitic *lui* + prenume: *Apostu brat lui Niță, Irimie brat lui Ion*³³, *Ioniță, brat lui Constandin, Vasile brat lui Andrei, Hilip brat lui Nistor*³⁴ etc.

prenume + *zet* (*zăt*) + prenume: *Andrii zet Carp*³⁵, *Ioniță zet Paladi*³⁶, *Leonte zăt Mitrofan*³⁷, *Sâmion zăt Sâmion*³⁸ etc.

prenume + *zet* (*zăt*) + articol proclitic *lui* + prenume: *Toader zăt lui Gratiu*³⁹, *Ion zăt lui Vasile*⁴⁰, *Tudosâi zăt lui Pahomi*⁴¹ etc.

Ca semn de apartenență a unei persoane, alături de termenii slavi *sin*, *brat*, *zet* se foloseau și termenii românești moșteniți din latină *nepot*, *cumnat*, *fecior*, *frate*:

prenume + *nepot* + prenume: *Gheorghiuță nepot Onit*⁴², *Toader nepot Guciului*⁴³ etc.

prenume + *nepot* + articol proclitic *lui* + prenume: *Ion nepot lui Vuluță*⁴⁴, *Trohin nepot lui Darie*⁴⁵, *Irimie nepot lui Trohin*⁴⁶ etc.

prenume + *cumnat* + prenume: *Antohei cumnat Ursului*⁴⁷ etc.

²⁷ *Ibidem*: 442.

²⁸ *Ibidem*: 472.

²⁹ Teodor Oancă, *Sociolingvistică aplicată. Cercetări de antroponimie*, Craiova, Fundația Scrisului Românesc, 2001:15.

³⁰ MEF, vol. VII, partea II, 1975: 403.

³¹ *Ibidem* : 424.

³² *Ibidem*: 438.

³³ *Ibidem*: 404.

³⁴ *Ibidem*: 419.

³⁵ *Ibidem* :431.

³⁶ *Ibidem* : 443.

³⁷ *Ibidem* : 414.

³⁸ *Ibidem* : 425.

³⁹ *Ibidem* : 404.

⁴⁰ *Ibidem* : 423.

⁴¹ *Ibidem* : 466.

⁴² *Ibidem* : 402.

⁴³ *Ibidem* : 424.

⁴⁴ *Ibidem* : 403.

⁴⁵ *Ibidem* : 415.

⁴⁶ *Ibidem* : 425.

⁴⁷ *Ibidem* : 441.

prenume + cumnat + articol proclitic lui + prenume: *Ioniță cumnat lui Agachi*⁴⁸, *Irimie cumnat lui Iosip*⁴⁹, *Ioniță cumnat lui Carp*⁵⁰ etc.

prenume + fecior + prenume: *Săbieriu fecior Tomii*⁵¹ etc.

Interesant este că termenii *sân*, *brat*, *zet*, *nepot*, *fecior*, *frate*, au avut o evoluție în timp și din simple „instrumente auxiliare” au devenit nume de familie și se regăsesc în nomenclatura oficială actuală, având următoarele frecvențe: *Bratu* – 549 (cu derivatele: *Bratescu* – 52, *Bratoi* – 18 etc.), *Zeti* – 26 (cu derivatul: *Zetea* – 20/ *Zetia* – 6), *Nepotu* – 300, *Frate* – 13, *Fecioru* – 6 etc.

Variantele exprimate prin formule denominative analitice sunt specifice sistemului antroponimic popular și au anticipat variantele în care ambele prenume, al persoanei identificate și al tatălui, se află în nominativ:

prenume + prenume: *Vasili Antohi*, *Ștefan Zaharie*, *Afteni Pantiul*, *Irimie Timofte*⁵², *Ioniță Timofte*, *Chiriac Sârghie*, *Agachii Andrieș*, *State Tudor*, *Sandul Filip*, *Lupul Irimie*⁵³, *Maftieu Frimu*, *Toader Mavrodin*⁵⁴, *Sâmion Mitre*⁵⁵, *Sandul Pârvul*⁵⁶ etc. Din câte se poate observa, acest tipar denominativ „trimite la două prenume, primul fiind al persoanei numite și al doilea, prenumele tatălui. Ca urmare, din punct de vedere semantic, ambele admit aceeași analiză, dar, din punct de vedere funcțional, ele se specializează, primul păstrându-și valoarea inițială de nume individual, numit acum prenume, iar al doilea, ca nume al tatălui, comun pentru toți descendenții familiei, este numit nume (de familie). În felul acesta, sintagma *prenume + nume* capătă statut de formulă antroponimică, păstrându-și valoarea intactă până în zilele noastre”⁵⁷ Or, formula oficială de denotație a unei persoane conține două elemente – prenumele și numele de familie.

Sufixarea este un alt mijloc de formare a unui supranume de la prenume masculine. Explicarea raportului de filiație printr-un sufix este o treaptă superioară în dezvoltarea limbii, este o antroponimizare completă, față de formele descriptive: *Nistor Săvescu*⁵⁸, *Anița Goguleasă*⁵⁹, *Maria Alixandroaie*⁶⁰, *Nastasia Sâmioneașă*⁶¹,

⁴⁸ *Ibidem* : 416.

⁴⁹ *Ibidem* : 428.

⁵⁰ *Ibidem* : 441.

⁵¹ *Ibidem* : 431.

⁵² *Ibidem* : 400.

⁵³ *Ibidem* : 401.

⁵⁴ *Ibidem* : 403.

⁵⁵ *Ibidem* : 404.

⁵⁶ *Ibidem* : 445.

⁵⁷ Vali Nastasia Ganea, *Sacru și profan în sistemul numelor de familie de pe Valea Sălăuței*, pp. 157-164. [online] Disponibil:

http://onomasticafelecan.ro/iconn4/proceedings/2_9_Ganea_Vali_Nastasia_ICONN_4.pdf

DOI: 10.30816/ICONN4/2017112. [citată 4.04.2021]

⁵⁸ MEF, vol. VII, partea II, 1975: 405.

⁵⁹ *Ibidem* : 410.

⁶⁰ *Ibidem* : 431.

⁶¹ *Ibidem* : 432.

Ion Tudorachi⁶², Istrate Lupașco⁶³, Casandra Isopoea⁶⁴, Andrei Ursachi⁶⁵, Gavril Lovanu⁶⁶, Antohi Andonoai⁶⁷, Andronachi Gurițenco⁶⁸ etc.

Astfel, supranumele care la origine indicau descendența dintr-un prenume masculin se prezintă atât ca nume de familie *primare* (nederivate), cât și *derivate*, a căror sferă se lărgește la hipocoristice și diminutivale.

Din punct de vedere morfologic, numele de familie primare coincid prin structură cu cea a prenumelor oficiale: Adam 2366/ Adam 412⁶⁹, Andrei 290/ Andrei 72458, Anton 1708/ Anton 4382, Constantin 453/ Constantin 28628, Dumitru 141/ Dumitru 36236, Dragomir 110/ Dragomir 314, Filip 1438/ Filip 1570, Florea 5186/ Florea 79, Gheorghe 52/ Gheorghe 41866, Grigore 146/ Grigore 16616, Ilie 64/ Ilie 9501, Ion 28/ Ion 104041, Isac 2072/ Isac 79, Luca 4600/ Luca 1888, Mihai 1454/ Mihai 7644, Nicolae 21/ Nicolae 45284, Pavel 537/ Pavel 20378, Petru 2/ Petru 25218, Platon 3027/ Platon 287, Radu 3622/ Radu 7574, Simion 603/ Simion 5326, Ștefan 441/ Ștefan 11192, Teodor 46/ Teodor 3975, Tudor 635/ Tudor 14002, Vasile 52/ Vasile 52992, Zaharia 2678/ Zaharia 523 etc.; populare: Ioan 10/ Ioan 664, Toader 36/ Toader 162 etc; hipocoristice: Chiru 119/ Chiru 2, Dinu 379/ Dinu 1468, Ghiță 16/ Ghiță 1, Nicu 478/ Nicu 1211, Sandu 5149/ Sandu 1398, Spiru 3/ Spiru 2, Tănase 342/ Tănase 2 etc.

Seria numelor de familie derivate cu sufixe de la prenume masculine a îmbogățit considerabil inventarul antroponimic. Lucrările de specialitate au remarcat productivitatea unor sufixe, propriu-zis, patronimice autohtone și străine⁷⁰ (împrumutate), care corespund formațiilor discutate mai sus: **-escu (-ăscu)**: Aftinescu, Alexandrescu, Agăpescu, Andriescu, Antonescu, Arionescu, Barbescu, Bucurescu, Chirilescu, Constantinescu, Cosmescu/ Cozmescu, Danilescu/Dănilescu, Davidescu, Dumitrescu, Eftimescu, Enăchescu, Filipescu, Florescu, Fotescu, Georgescu, Ignatescu/ Ignătescu, Ilescu, Iliescu, Ionescu, Ivanescu, Iordachescu, Iordăchescu, Iordochescu, Isacescu, Iurescu, Lazarescu, Lăzărescu, Lupescu, Lupăscu, Macarescu, Marinescu, Martinescu, Martînescu, Mateescu, Matiescu, Măcărescu, Mihaescu, Mihailescu, Mihăescu, Mihăilescu, Mironescu, Moisescu, Nicolaescu, Nicolăescu, Niculescu, Nițulescu, Onescu, Onofriescu, Panaitescu, Parfinescu, Paulescu, Pavelescu, Pavilescu, Pavlescu,

⁶² *Ibidem* : 433.

⁶³ *Ibidem* : 434.

⁶⁴ *Ibidem* : 435.

⁶⁵ *Ibidem* : 436.

⁶⁶ *Ibidem* : 447.

⁶⁷ *Ibidem* : 457.

⁶⁸ *Ibidem* : 461.

⁶⁹ Este specificată frecvența actuală a numelui de familie/ prenumelui de proveniență.

⁷⁰ Dintre sufixele împrumutate, predomină cele slave: *-ov/ -ev* din limbile rusă și bulgară; sufixul *-ovici/ -evici* din polonă; sufixul *-ici* din sârbă-croată; sufixul *-enco, -iuc* (cu variantele *-enciuc* și *-ciuc*) din ucraineană etc.

Petrescu, Rădulescu, Romanescu, Sandulescu, Savescul, Sofronescu, Stanescu, Stanilescu, Stănescu, Stoicescu, Stroescu, Stroiescu, Ștefănescu, Tanasescu, Tănăsăscu, Tănăsescu, Teodorescu, Tomescu, Tomulescu, Vasilescu, Vladescu, Vladicescu, Vlădicescu, Voinescu, Zaharescu etc.; **-eanu:** *Alexandreanu, Androniceanu, Anghelleanu, Aroneanu, Bucureanu, Bujoreanu, Chirileanu, Cristiceanu, Domenteanu, Făureanu, Floreanu, Frăsineanu, Gogeanu, Grigoreanu, Goreanu, Gureanu, Horeanu, Idriceanu, Leonteanu, Mihăileanu, Mitreanu, Nistoreanu, Odoleanu, Osipeanu, Paladeanu, Paveleanu, Păvăleanu, Petriceanu, Profireanu, Rădeanu, Sidoreanu, Sofroneanu, Tudoreanu, Vlădeanu* etc.; **-oi, -oia:** *Andrioaia, Bucuroaia, Cristinoaia, Davidoaia, Dănoi, Drăgoi, Grigoroii, Iacoboi, Irimioaia, Nichitoi, Nistoroaia, Onoi, Pricopoaia, Ursoi, Vasiloii* etc.; **-easa:** *Bodeasa* (< Bogdan), *Tofăneasă* etc.; **-ov/ -ev:** *Adamov, Ambrosiev, Ananiev, Anastasov, Angheluțov, Antonov, Apostolov, Arseniev, Bradov, Bucurov, Chiriakov, Chirilov, Dariiev, Diomidov, Dumitrov, Egorov, Manoilov, Focov, Ghinculov, Iorgov, Ilieșov, Ipatiev, Lupov, Nicolov, Ursulov, Victorov, Vladov, Zanfirov* etc.; **-ovici/ -evici:** *Alexandrovici, Andronovici, Arhipovici, Cazimirovici, Constantinovici, Cozmovici, Davidovici, Gavrilovici, Ilievici, Lazarovici, Mihailevici, Nicolaevici, Radovici, Sofronovici* etc.; **-iu:** *Angheliu, Antoniu, Feghiu, Gheorghiu, Manoliu, Onciu, Panaghiu, Vasiliu* etc.

Multe nume de familie, care au la bază un prenume masculin, sunt formate cu sufixe diminutive: **-ache/ -achi:** *Adamachi, Costachi, Enache, Iacobache, Ianachi, Iordache, Manolache, Petrache* etc.; **-aș:** *Dimitraș, Gavrilaš, Gheorghelaș, Ionaș, Lucaș, Mihalaș, Petraș, Toderăș* etc.; **-el:** *Antocel, Crăciunel, Enășel, Ionel, Ionițel, Lăzărel, Nistorel, Pascarel, Romanel, Simionel, Todirel, Tofanel, Trocinel* etc.; **-eș:** *Andrieș, Cudreș, Daneș, Gheorghieș, Ilieș, Lupeș, Mateș, Mihaieș, Nicolaieș* etc.; **-eț:** *Antoneț, Fedoreț, Grigoreț, Iacobeț, Iacoveț, Iacubeț, Ioneț, Ivaneț, Mironeț, Nicoreț, Stepaneț, Ștefaneeț, Ștefăneț, Tomuleț* etc.; **-ică:** *Chirică, Constantinică, Florică, Gheorghică, Ilică, Lăzărică, Nică, Nistorică, Onică, Petrică, Postică, Simionică, Sîlică, Ștefănică, Timoftică, Toderică, Tofănică, Tolică, Vasilică* etc.; **-ișor:** *Costișor, Michișor, Onișor, Onișoru, Petrișor, Stănișor* etc.; **-iță:** *Adămiță, Gavriliță, Gheniță, Gheorghiță, Ghiorghiță, Grigoriță, Ioniță, Iordăchiță, Ioviță, Irimiță, Niculăiță, Niculiță, Rădiță, Ștefăniță, Toderiță, Tomiță* etc.; **-uț(ă)/ -uțu:** *Andriuță, Angheluță, Chiruță, Chiricuță, Dănuț, Dănuță, Druță, Druțu, Duțu, Iliuț, Fedoruță, Grigoruță, Iacobuță, Ivănuță, Mașteuță, Mateuță, Mihaluță, Mihăiluță, Mihuță, Năstăsuță, Nicuță, Nuță, Nuțu, Onuță, Pălăduță, Panaguța, Petruță, Răduț/ Răduțu, Sănduță, Văluță, Vlăduță* etc.

Majoritatea structurilor cu sufixe străine au fost împrumutate în formă derivată. Paralel, atestăm și nume de familie românești create artificial, în cancelariile slavone: *Albot* (< Albu), *Bradov* (< Bradu), *Bucurov* (< Bucur), *Fanici*

(< Ștefan), *Florov* (< Florea), *Florici* (< Florea), *Focov* (< Foca), *Hîncotă* (< Hîncu), *Mitrici* (< Mitru < Dumitru), *Nicorici* (< Nicoară), *Ursulov* (< Ursu) etc.

Sufixele împrumutate sunt adaptate limbii române. De exemplu, sufixul ucrainean *-enko*, este adaptat în forma *-encu*: *Homencu*, *Iacovencu*, *Irimencu*, *Isacencu*, *Lăzărencu*, *Macarencu*, *Marcencu*, *Marinencu*, *Mihailencu*, *Mihencu*, *Moisencu*, *Paulencu*, *Romanencu*, *Sidorencu* etc., sufixul *-co* este adaptat în forma *-cu*: *Lupancu*, *Mihalcu*, *Stancu*, *Ștefancu*, *Vladcu* etc.

Unele prenume masculine au fost mai productive în derivarea numelor de familie, altele - mai puțin productive. Un rol important, în acest sens, îl joacă vechimea, frecvența, răspândirea prenumelui. Prenumele masculin *Petru*, de exemplu, datorită Sf. Apostol *Petru*, a cunoscut răspândire în onomastica creștină europeană. În antroponimia românească prenumele este vechi și, din punct de vedere documentar, se poate vorbi de o frecvență foarte mare a prenumelui, fiind atestat din secolul al XIV-lea (1384) și prezent în toate regiunile țării cu derivate și variante. Astăzi, de la prenumele masculin *Petru* înregistrăm circa 210 nume de familie, urmat fiind, în ordinea descrescândă a frecvențelor, de prenumele *Ștefan* cu 169 nume de familie, *Teodor* – 155, *Gheorghe* – 153, *Mihai* – 125, *Grigore* – 122, *Nicolae* – 107, *Toma* – 106, *Pavel* – 98, *Ion* – 96, *Roman* – 95, *Simion* – 90, *Radu* – 88, *Dumitru* – 84, *Lupu* – 81, *Iacob* – 75, *Lazăr* – 65, *Pantelimon* – 60, *Luca* – 57, *Marcu* – 54, *Leon* – 50 etc.

Nume de familie provenite de la prenume masculine este una dintre cele mai reprezentative categorii, evidențiindu-se prin numărul mare de purtători.

Raportate la frecvență, predomină numele de familie care au la origine prenume masculine întâlnite în literatura religioasă: *Andrei*, *Constantin*, *Dumitru*, *Gheorghe*, *Grigore*, *Ilie*, *Mihai*, *Ștefan*, *Vasile*, *Zaharia*, în defavoarea numelor laice de creație românească sau împrumutate de la vecini: *Dragomir*, *Florea*, *Radu*, *Șerban* etc.

Există și nume de familie care au la bază hipocoristice: *Dinu*, *Ghiță*, *Nicu*, *Niță*, *Nuțu*, *Onu*, *Pinte*, *Sandu*, *Spiru*, *Tănase* sau diminutive formate în limba română: *Andrieș*, *Dănuț*, *Ioniță* etc.

Pentru stabilirea filiației directe, descendența se făcea prin adăugarea articolului genitival (*al lui*, *a lui*), termenilor de rudenie (*sân*, *brat*, *zet*, *nepot*, *fecior*, *frate*) sau sufixelor specifice etc.

Astfel, inventarul antroponimic, constituit în timp, în rezultatul unei îndelungate evoluții istorice, format din creații antroponimice proprii sau împrumutate și adaptate specificului limbii și sistemului de nume românești, se amplifică cu un număr de derivate de la un singur prenume masculin implicat în constituirea numelui de familie.

BIBLIOGRAFIE

- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Enciclopedia limbii române*, coordonator Marius Sala, autori Mioara Avram, Jana Balacciu-Matei, I. Fischer, Ion Gheție et. al., București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- Cibotaru, Mircea, *Teme de antroponomie istorică*, în *Comuna Vulturești. vol. I. Studiu de istorie socială. Onomastică*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2003.
- Dauzat, Albert, *Les noms de personnes*, Paris, Librairie Delagrave, 1928.
- Graur, Alexandru, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965.
- Iordan, Iorgu, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Lebel, Paul, *Les noms de personnes*, Paris, Presses universitaires de France, 1959.
- Oancă, Teodor, *Microsisteme antroponimice românești*, Craiova, Editura Grafix, 2016.
- Oancă, Teodor, *Sociolingvistică aplicată. Cercetări de antroponomie*, Craiova, Fundația Scrisului Românesc, 2001.
- Pașca, Șt. *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1936.
- Stahl, H. H., *Sistemul onomastic drăgușan. Regula „ginerii pe curte”*, în „Arhiva pentru știința și reforma socială”, 1934, XII, pp. 83-95.
- Tomescu, Domnița, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- Vulcănescu, Romulus, *Etnologia juridică*, București, Editura Academiei Române, 1970.
- Чичагов, В. К., *Из истории русских имен, отчеств и фамилий*, Moscova, В.П. Берков, 1959.

SIGLE

- MEF, 1975, vol. VII, partea II = Academia de Științe a Republicii Moldovenești, Institutul de Istorie, *Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772 și 1774*, vol. VII, partea II, Chișinău, Editura Știința, 1975.

SURSE

- Codul Civil din 1864* [online] Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/g42tgnry/> codul-civil-din-1864 [citat: 25.05.2021].
- Ganea, Vali Nastasia, *Sacru și profan în sistemul numelor de familie de pe Valea Sălăuței*, p. 157-164. [online] Disponibil: http://onomasticafelecan.ro/iconn4/proceedings/2_9_Ganea_Vali_Nastasia_ICONN_4.pdf DOI: 10.30816/ICONN4/2017112 [citat 4.04.2021].
- Reforma á la Al. I. Cuza - Enciclopedia numelor românești* [online]. Disponibil: <http://jurnalul.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/reforma-195-la-al-icuza-12789.html> [citat: 25.05.2021].

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P. Hasdeu” al MECC.